

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА «КРОК»**

СИРОТА ВЕРОНІКА СЕРГІЇВНА

УДК 005.35:658:005.922.1:33

**КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
У СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність 21.04.02 – економічна безпека
суб'єктів господарської діяльності

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Дисертаційне дослідження виконане на кафедрі управління фінансово-економічною безпекою ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК».

- Науковий керівник:** доктор економічних наук, професор
Петрова Ірина Леонідівна,
ВНЗ «Університет економіки та права
«КРОК»,
завідувач кафедри маркетингу та поведін-
кової економіки
- Офіційні опоненти:** доктор економічних наук, професор
Мігус Ірина Петрівна,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького,
завідувач кафедри менеджменту та еко-
номічної безпеки
- кандидат економічних наук,
Брінцева Олена Григоріївна,
ДВНЗ «Київський національний економі-
чний університет імені Вадима Гетьмана»,
доцент кафедри управління персоналом та
економіки праці

Захист відбудеться «31» березня 2016 року о 16:00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.130.01 Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Лагерна, 30–32, кім. 245.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК» за адресою: 03113, м. Київ, вулиця Лагерна, 30-32, кім. 236.

Автореферат розісланий «27» лютого 2016 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, доцент

Н.М. Літвін

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. У сучасних нестабільних умовах функціонування вітчизняних підприємств, що супроводжуються високим рівнем загроз та низькою прогнозованістю результатів діяльності, виникає необхідність належного наукового обґрунтування та вибору ефективних інструментів функціонування та розвитку системи їх економічної безпеки. Одним з таких інструментів для цієї системи є засоби корпоративної соціальної відповідальності (КСВ). Світова практика підтверджує, що соціально відповідальні компанії мають вищий потенціал у залученні інвестицій, збільшенні матеріальних і нематеріальних активів, забезпеченні безпеки і стратегічної стійкості. Разом з тим в Україні принципи КСВ втілюються лише в окремих компаніях і не повною мірою. Більш 2/3 підприємств мають низький рівень прозорості бізнесу, а в решті компаній принципи КСВ часто лише декларуються, що не сприяє забезпеченню належного рівня економічної безпеки цих підприємств (ЕБП).

Забезпечення економічної безпеки підприємства вимагає врахування інтересів усіх пов'язаних з його діяльністю сторін, як внутрішніх (власників бізнесу, топ-менеджменту, персоналу), так і зовнішніх (клієнтів, кредиторів, постачальників, інститутів та органів державної влади тощо). Економічна безпека підприємства за сучасних умов потребує дотримання світових соціальних стандартів функціонування бізнесу, формування сприятливого внутрішнього і зовнішнього середовищ, спрямування заходів корпоративної соціальної відповідальності на вирішення завдань системи економічної безпеки підприємства.

Вивченню питань економічної безпеки підприємства та соціальної відповідальності підприємств присвячено багато досліджень останніх років. Зокрема, питання забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання розкриваються в роботах В. Алькеми, О. Арєф'євої, О. Бандурки, В. Безбожного, І. Белоусової, Є. Боброва, З. Борисенко, Т. Васильціва, В. Грушко, М. Денисенка, О. Захарова, Д. Зеркалова, О. Кириченко, Г. Козаченко, І. Мігус, С. Міщенко, В. Ортинського, К. Половнєва, В. Токаря, В. Рокочої, В. Терехова, В. Тимошенка, В. Сідака, В. Франчука, Л. Шемаєвої, С. Шкарлета та ін. Ними обґрунтовані засади, підходи та механізми управління формуванням та забезпеченням економічної безпеки підприємств.

Різним аспектам корпоративної соціальної відповідальності присвячені праці таких вітчизняних та закордонних науковців, як Р. Барт, Г. Боуен, Ю. Благов, О. Бринцева, Д. Віндзор, Л. Грицина, О. Грішнова, К. Девіс, А. Керол, А. Колот, Ф. Котлер, Р. Краплич, Н. Кричевський, І. Петрова, Х. Фітч, М. Фрідмен, І. Шейко.

У той же час відсутні дослідження впливу чинників КСВ на економічну безпеку підприємства та визначення місця і ролі інструментарію КСВ у системі економічної безпеки підприємств, хоча сучасні зміни

економічного середовища функціонування вітчизняних підприємств вимагають нових, соціально орієнтованих підходів до формування та підтримання їх економічної безпеки.

З огляду на актуальність та недостатню розробленість цієї проблеми **науковим завданням дисертаційної роботи** обрано дослідження корпоративної соціальної відповідальності в системі економічної безпеки підприємств (СЕБП).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри управління фінансово-економічною безпекою ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» у межах науково-дослідної роботи «Забезпечення захисту економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності в умовах євроінтеграції України» (номер державної реєстрації 0114U006338). Особисто автором досліджено вплив корпоративної соціальної відповідальності на економічну безпеку підприємств та розроблено систему заходів для виявлення, оцінки і попередження загроз економічній безпеці підприємств.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є теоретичне обґрунтування і реалізація інструментів корпоративної соціальної відповідальності в системі економічної безпеки підприємств.

Мета дослідження обумовила постановку та вирішення таких завдань:

- дослідити економічний зміст і категоріальний зв'язок понять «економічна безпека», «система економічної безпеки» та «корпоративна соціальна відповідальність» на рівні підприємства;
- визначити сутність заходів корпоративної соціальної відповідальності та розкрити їх місце і роль у системі економічної безпеки підприємства з урахуванням зарубіжного досвіду;
- обґрунтувати науково-методичний підхід та практичний інструментарій використання засобів корпоративної соціальної відповідальності в системі економічної безпеки підприємства для забезпечення належного рівня його економічної безпеки;
- здійснити діагностику рівня економічної безпеки на підприємствах з різним ступенем використання заходів корпоративної соціальної відповідальності;
- удосконалити модель впливу інструментів корпоративної соціальної відповідальності на систему економічної безпеки підприємства за її функціональними складовими;
- запропонувати методику прогнозування й ідентифікації загроз економічній безпеці підприємства та захисту від них, що передбачає використання інструментів корпоративної соціальної відповідальності;
- розробити та дослідити організаційно-інформаційну модель управління забезпеченням економічної безпеки підприємства засобами корпоративної соціальної відповідальності;

- обґрунтувати заходи забезпечення очікуваного рівня економічної безпеки підприємства шляхом використання інструментів соціальної відповідальності суб'єктів макро-, мікро- та індивідуального рівнів.

Об'єктом дослідження є процес функціонування системи економічної безпеки підприємств, що діють на засадах корпоративної соціальної відповідальності.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні аспекти застосування інструментарію корпоративної соціальної відповідальності в системі економічної безпеки підприємств.

Методи дослідження. У процесі виконання дисертаційної роботи було використано загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Зокрема, метод теоретичного обґрунтування – при дослідженні методичних основ економічної безпеки та корпоративної соціальної відповідальності підприємств; метод аналізу і синтезу - при дослідженні сучасного стану функціонування й тенденцій розвитку економічної безпеки підприємств (розділ 1, п.1.1); метод діалектичного пізнання та порівняльного аналізу – при розгляді економічних явищ і наукових підходів щодо питань забезпечення економічної безпеки підприємств (розділ 1, п.1.1., 1.2., 1.3); метод функціонального підходу – при визначенні напрямів застосування інструментів корпоративної соціальної відповідальності підрозділами підприємств (розділ 1, п.1.2); статистико-математичні методи – при діагностиці стану економічної безпеки та корпоративної соціальної відповідальності на підприємствах (розділ 2, п.2.1., 2.2); метод кореляційного аналізу – при здійсненні оцінки впливу корпоративної соціальної відповідальності на рівень економічної безпеки підприємств (розділ 2, п.2.2), графічні методи – для наочного представлення отриманих результатів (п.1.1., 2.1., 2.2., 3.1., 3.2., 3.3). Теоретико-методологічною основою дисертаційної роботи виступають наукові положення, викладені у працях вітчизняних та зарубіжних науковців з питань економічної безпеки суб'єктів господарювання та корпоративної соціальної відповідальності.

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правова база України з питань економічної безпеки суб'єктів господарювання та корпоративної соціальної відповідальності, офіційні матеріали Державної служби статистики України, матеріали фінансової звітності підприємств, результати опитувань, матеріали періодичних та інтернет-видань.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у теоретичному обґрунтуванні та науковому вирішенні завдання розробки інструментарію корпоративної соціальної відповідальності в системі економічної безпеки підприємств.

Основні положення дисертаційної роботи, які отримані особисто автором і визначають її наукову новизну, полягають у такому:

вперше:

обґрунтовано науково-методичний підхід та практичний інструмента-

рій використання засобів корпоративної соціальної відповідальності в системі економічної безпеки підприємства для забезпечення очікуваного рівня його економічної безпеки шляхом гармонізації інтересів суб'єктів внутрішнього та зовнішнього середовищ, зміцнення економічного потенціалу і ринкової позиції;

удосконалено:

- підходи до гармонізації інтересів суб'єктів системи економічної безпеки підприємства, що, на відміну від існуючих, дозволяють розробляти альтернативні рішення щодо досягнення очікуваного рівня його економічної безпеки на основі використання інструментів корпоративної соціальної відповідальності з урахуванням специфіки зони їх застосування;

- сукупність інструментів впливу корпоративної соціальної відповідальності на систему економічної безпеки підприємства за такими її функціональними складовими, як операційна, кадрова, фінансова, інвестиційно-інноваційна, екологічна, логістична, що дозволяє формувати множину рішень з питань управління забезпеченням економічної безпеки як у межах окремих функціональних підрозділів, так і підприємства загалом;

- методика ідентифікації і попередження загроз економічній безпеці підприємства та захисту від них, що передбачає розрахунок інтегрального показника та його рівнів, з наступним порівнянням з пороговими значеннями економічної безпеки і прийняттям відповідних рішень щодо формування та використання інструментів корпоративної соціальної відповідальності для забезпечення очікуваного рівня економічної безпеки підприємства;

- організаційно-інформаційну модель управління забезпеченням економічної безпеки підприємства з використанням практичного інструментарію корпоративної соціальної відповідальності, яка спрямована на узгодження інтересів суб'єктів системи його економічної безпеки і базується на автоматизації інформаційних потоків щодо імплементації інструментів корпоративної соціальної відповідальності в цю систему та організаційній взаємодії між структурними підрозділами підприємства задля забезпечення очікуваного рівня його економічної безпеки;

дістали подальший розвиток:

- підходи до розуміння економічного змісту і категоріального зв'язку понять «економічна безпека», «система економічної безпеки» та «корпоративна соціальна відповідальність» на рівні підприємства;

- теоретико-методичний підхід до структурування ключових складових корпоративної соціальної відповідальності за цілями забезпечення економічної безпеки та виявлення їх поелементного впливу на функціонування системи економічної безпеки підприємства;

- комплекс заходів корпоративної соціальної відповідальності, спрямованих на забезпечення очікуваного рівня економічної безпеки підприємств, які розподілені за критеріями строковості, рівня впливу (макро-, мікро- та індивідуального рівнів) та функціонального напрямку менеджменту,

що дозволяє підвищити результативність управління забезпеченням економічної безпеки як у короткочасній, так і у довготривалій перспективі.

Практичне значення одержаних результатів. Одержані у процесі дослідження результати – це методичні та практичні рекомендації щодо використання засобів корпоративної соціальної відповідальності в системі економічної безпеки підприємства. Наукові результати, отримані в дисертаційній роботі, використовуються у практичній діяльності таких підприємств, як ТОВ «Голден Тайл» (довідка про впровадження № 612, від 16 грудня 2014 р.), ТОВ «Реккіт Бенкізер» (довідка № 1008 від 29 січня 2015 р.), ТОВ «Бакарді-Мартіні Юкрейн» (довідка про впровадження № 555 від 28 квітня 2015 р.).

Окремі теоретичні та методичні результати дисертаційного дослідження й алгоритм попередження загроз економічній безпеці суб'єктів господарювання використовуються в діяльності Департаменту промислової політики Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (довідка про впровадження від вересня 2014 р.).

Одержані наукові, методичні та практичні результати застосовуються у навчальному процесі за спеціальністю 8.18010014 «Управління фінансово-економічною безпекою» при підготовці до навчальних занять з дисциплін «Теоретичні основи управління фінансово-економічною безпекою» (ПП.01.02 Теорія управління безпекою соціальних систем) та «Професійна психологія» (ПП.07.03 Психологія діяльності фахівців з фінансово-економічної безпеки), довідка № 1 від 12 березня 2015 р.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом самостійних наукових досліджень автора. Всі викладені положення одержані автором особисто. З робіт, опублікованих у співавторстві, використано тільки ті положення, які є результатом власної роботи дисертанта. Дві наукові статті у співавторстві, особисто автору належить 0,73 авт. арк.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, рекомендації та висновки були представлені, обговорені та схвалені на таких міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Корпоративна культура організацій XXI століття» (м. Краматорськ, 15 жовтня 2013 р.), «Стан і перспективи розвитку соціальної відповідальності економічних суб'єктів» (м. Харків, 21–22 листопада 2013 р.), «Нормативні, управлінські та міжнародні аспекти соціально-економічного розвитку» (м. Львів, 24–25 жовтня 2014 р.), «Інноваційна стратегія і тактика фінансово-економічного розвитку суб'єкта національного господарства» (м. Чернівці, 19–20 грудня 2014 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення та висновки дисертаційної роботи опубліковано в 11 одноосібних наукових працях (заг. обсягом 4,04 авт. арк.) та 2 праці у співавторстві (заг. обсяг - 1,22 авт. арк.), 7 наукових статей у наукових фахових виданнях України (заг. обсяг – 3,92 авт.

арк.), 2 статті в іноземних фахових виданнях (заг. обсягом 0,56 авт. арк.) та 4 одноосібних доповіді на наукових конференціях (заг. обсягом 0,79 авт. арк.).

Структура дисертації та її обсяг. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів (дев'ять підрозділів), висновків, списку використаних джерел, який нараховує 215 найменувань. Обсяг основного тексту становить 163 сторінок. Дисертаційна робота містить 30 таблиць, 34 рисунки, 10 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження. Сформульовано мету і завдання дослідження, його об'єкт, предмет, методологічну основу, наукову новизну роботи, її наукове та практичне значення, викладено дані щодо апробації дисертаційного дослідження, впровадження його результатів та публікації в наукових фахових виданнях.

У **першому розділі «Корпоративна соціальна відповідальність як інструмент забезпечення економічної безпеки підприємства: теоретико-методичний аспект»** досліджено економічний зміст і категоріальний зв'язок понять «економічна безпека», «система економічної безпеки» та «корпоративна соціальна відповідальність», проаналізовано теорії і концепції економічної безпеки, зарубіжний досвід використання інструментів КСВ у системі ЕБП.

У **підрозділі 1.1 Економічний зміст і категоріальний зв'язок понять «економічна безпека», «система економічної безпеки» та «корпоративна соціальна відповідальність»** проведено дослідження еволюційного розвитку та сучасних наукових надбань щодо тлумачення цих понять. Виділено основні підходи до трактування суті економічної безпеки підприємства, зокрема, системний, стратегічний, ресурсно-функціональний, гармонізаційний, ринковий, юридичний. Обґрунтовано те, що важливим інструментом у системі економічної безпеки є корпоративна соціальна відповідальність підприємств.

Економічна безпека розглядається в роботі як стан, за якого небезпеки і загрози внутрішнього та зовнішнього середовищ підприємства мінімальні або допустимі для нормального його функціонування і розвитку. Система економічної безпеки містить суб'єкти, об'єкти, функції, технології та інструменти КСВ для забезпечення очікуваного рівня ЕБП. Корпоративна соціальна відповідальність, на думку автора, – це система соціально-економічних і екологічних заходів, цінностей та етичних норм організації щодо постійної взаємодії із зацікавленими сторонами, спрямована на довгострокове поліпшення іміджу і ділової репутації компанії за рахунок гармонізації інтересів між ними для забезпечення очікуваного рівня ЕБП.

Структуру КСВ у дослідженні представлено як сукупність інтегрованих складових: економічної, соціальної (у тому числі доброчинності) та екологічної. Розкрито поелементний вплив цих складових на процес функціонування СЕБП та визначено, що застосування інструментів

КСВ у цій системі сприяє гармонізації інтересів її суб'єктів і створює низку позитивних ефектів: збільшення вартості нематеріальних активів, підвищення інвестиційної та соціальної привабливості, економічної стійкості підприємства.

Натомість недотримання принципів КСВ, порушення зобов'язань підприємства перед суб'єктами діяльності створює серйозні загрози для функціонування системи економічної безпеки підприємства.

Крім наростання внутрішньої нестабільності, конфліктності відносин, неефективності взаємодії суб'єктів діяльності, виникає загроза іміджу та репутації підприємства, небезпека втратити позиції на ринку, довіру партнерів, увагу потенційних інвесторів (рис.1).

Рис. 1. Вплив характеристик корпоративної соціальної відповідальності на стан економічної безпеки підприємства. Розроблено автором.

У роботі обґрунтовано, що вплив інструментів КСВ на процес функціонування СЕБП здійснюється посередництвом зацікавлених осіб (персоналу, клієнтів, кредиторів, представників органів державної та місцевої влади, громадських організацій, засобів масової інформації, власників, а також мешканців територій діяльності підприємства). Зацікавлені сторони є об'єктами впливу заходів корпоративної соціальної відповідальності підприємства і, в той же час, саме зацікавлені сторони виступають основними суб'єктами формування його економічної безпеки.

У підрозділі 1.2 «Гармонізація інтересів як передумова забезпечення економічної безпеки підприємства» автор визначає гармонізацію інтересів

як процес взаємного узгодження, зведення до системи, уніфікації, координування, упорядкування, забезпечення взаємної відповідності інтересів та економічних відносин суб'єктів СЕБП, подолання невинуватених розбіжностей, що виникають та можуть спричинити невідповідності та утиск прав основних заінтересованих сторін.

Гармонізація інтересів за допомогою інструментів КСВ є важливим фактором забезпечення стійкості роботи підприємства, його економічної безпеки, виступаючи в той же час метою корпоративної соціальної відповідальності. Встановлення порядку гармонізації інтересів підприємства дозволяє розробляти альтернативні рішення в системі забезпечення економічної безпеки, аналізувати їх переваги, недоліки та зони можливого застосування і здійснювати вибір конкретного рішення в залежності від очікуваного рівня економічної безпеки.

У підрозділі 1.3 «Інструменти КСВ у забезпеченні економічної безпеки підприємств: зарубіжний досвід та можливості його використання» на підставі аналізу зарубіжного досвіду та прикладів успішної практики західних компаній визначено напрями реформування вітчизняного інституційно-правового поля в контексті створення сприятливих макроекономічних умов для забезпечення економічної безпеки підприємств. Імплементация зарубіжного досвіду дозволить максимально спростити відносини підприємств з інституційною системою, зробити їх відкритими, прозорими та соціально відповідальними і, таким чином, знизити рівень загроз їх функціонуванню.

З урахуванням досвіду передових компаній автором запропоновано низку заходів корпоративної соціальної відповідальності в системі економічної безпеки вітчизняних підприємств, основними з яких виступають інструменти: соціальної та кадрової політик, політики управління якістю та ресурсозбереженням, відповідальності перед стейкхолдерами.

У другому розділі «Тенденції розвитку КСВ та їх вплив на економічну безпеку підприємств» здійснено оцінку рівня економічної безпеки підприємства через призму його фінансової, інвестиційної та операційної діяльності; проведено діагностику стану корпоративної соціальної відповідальності підприємств та побудовано модель впливу інструментів корпоративної соціальної відповідальності на рівень економічної безпеки підприємства.

У підрозділі 2.1 «Діагностика рівня економічної безпеки на підприємствах» для аналізу рівня економічної безпеки було обрано п'ять компаній, представлених у рейтингах КСВ, з різними сферами господарської діяльності: представництва великих міжнародних компаній - ТОВ «ЗМ Україна», ТОВ «Рекітт Бенкізер», ТОВ «Бакарді-Мартіні Юкрейн» та вітчизняних компаній - ТОВ «Голден Тайл» і ТОВ «ДТЕК». Компанії «ЗМ», «Рекітт Бенкізер» та «Бакарді-Мартіні» входять до

світового рейтингу КСВ та декілька років поспіль були роботодавцями №1 в Україні, компанія ТОВ «ДТЕК» – лідер рейтингу КСВ в Україні 2013 р. (перше місце серед 41 компанії), ТОВ «Голден-Тайл» приєдналась до Центру розвитку КСВ в Україні у 2013 р.

Рівень економічної безпеки досліджуваних підприємств визначався на основі оцінки показників фінансових ризиків за адаптованою автором методикою. На основі експертного опитування топ-менеджерів вищезазначених компаній були встановлені вагові коефіцієнти для кожної складової ЕБП. Для кожного з показників визначено його найкраще та найгірше значення серед усіх, отриманих підприємствами впродовж періоду дослідження: $x_{\max}$ та $x_{\min}$. Розраховано інтегральне значення кожного з показників x_i за формулою:

$$I_j = (x_j - x_{\min}) / (x_{\max} - x_{\min}).$$

Визначено питому вагу кожного з показників у складовій ЕБП, що досліджувалася. Інтегральний показник економічної безпеки підприємства встановлений як зважена сума інтегральних значень часткових показників.

Для якісної оцінки рівня економічної безпеки підприємств автором запропоновано використовувати таку шкалу: від 0 до 0,25 – низький, від 0,25 до 0,5 – середній, від 0,5 до 0,75 – достатній, від 0,75 до 1 – високий. Використовуючи порогові значення за кожною складовою ЕБП, було встановлено її рівень по кожному підприємству за 5 років. Результати аналізу показали позитивну динаміку рівня ЕБП, що значною мірою пов'язано з розширенням масштабів та глибини використання інструментів КСВ (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка рівня економічної безпеки
соціально відповідальних компаній у 2009–2013 рр.

Компанія	Рік				
	Часткове впровадження КСВ			Впровадження КСВ	
	2009	2010	2011	2012	2013
ТОВ «Голден Тайл»	0,23	0,37	0,50	0,52	0,71
ТОВ «ДТЕК»	0,48	0,56	0,59	0,63	0,72
ТОВ «ЗМ Україна»	0,33	0,21	0,45	0,51	0,51
ТОВ «Бакарді Мартіні Юкрейн»	0,41	0,60	0,61	0,67	0,73
ТОВ «Рекітт Бенкізер»	0,44	0,46	0,57	0,65	0,62
Рівень безпеки					
- достатній; - середній - низький					

Джерело: сформовано автором на основі проведеного дослідження

В аналізованому періоді з 2011 по 2013 рр. рівень економічної безпеки компаній зріс, що відбулося, насамперед, завдяки вдосконаленню підходів до управління господарською діяльністю, зокрема, застосування засобів корпоративної соціальної відповідальності.

Щоб підтвердити одержані результати, у підрозділі 2.2 «Оцінка впливу корпоративної соціальної відповідальності на економічну безпеку» введено інтегральний показник КСВ, який визначено шляхом оцінки окремих

складових КСВ. Виокремлення складових КСВ було здійснено на основі проведеного анкетування в обраних для аналізу підприємствах (378 респондентів – працівники вищезазначених підприємств). Основні результати дослідження виявили, що такі складові КСВ, як фінансова (обрало 147 респондентів – 39%), складова відносин із зацікавленими сторонами (вибрало 64 респонденти – 17%), кадрова (віддали перевагу 98 респондентів – 26%), інноваційно-інвестиційна (68 респондентів – 18%), чинили найбільший вплив на функціонування СЕБП. На основі розробленої методики було розраховано інтегральні значення кожної складової корпоративної соціальної відповідальності, встановлено їх вагові коефіцієнти та визначено загальний інтегральний показник КСВ підприємства.

Для оцінки впливу інструментів КСВ на економічну безпеку вищезазначених компаній був застосований метод кореляційного аналізу з метою визначення щільності зв'язку між показниками, що досліджувалися, (величину коефіцієнта кореляції і щільність зв'язку було оцінено за "Таблицею Чеддока"). У результаті проведених розрахунків встановлено, що КСВ є важливим інструментом функціонування системи економічної безпеки. Це підтверджується розрахунками по всіх досліджуваних підприємствах, при цьому найсильніший вплив інструментів КСВ на динаміку показників економічної безпеки виявлено в компаніях ТОВ «Бакарді-Мартіні Юкрейн», ТОВ «Реккітт Бенкізер» та ТОВ «Голден Тайл» (рис. 2).

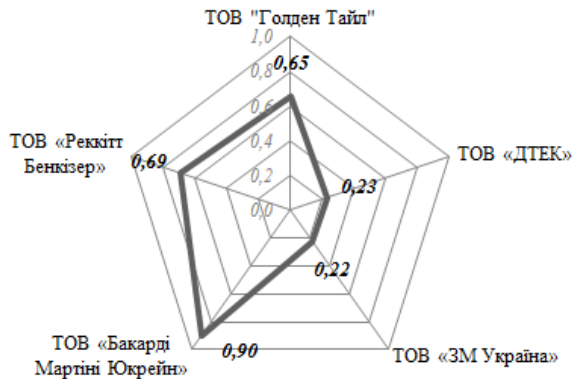

Рис. 2. Вплив сукупності заходів корпоративної соціальної відповідальності на динаміку рівня ЕБ соціально відповідальних підприємств

Джерело: сформовано автором на основі проведеного дослідження

Проведене дослідження дозволило сформувати сукупність інструментів впливу КСВ на систему економічної безпеки підприємства за такими її складовими, як операційна, кадрова, фінансова, інвестиційно-інноваційна, екологічна, логістична, що дозволяє формувати множину рішень у питаннях здійснення управління забезпеченням економічної безпеки як у межах окремих функціональних підрозділів, так і для підприємства загалом.

Зазначимо, що високі показники впливу інструментів КСВ на функціонування СЕБП значною мірою пояснюються тим, що досліджувані компанії займають перші місця в рейтингах соціальної відповідальності. Активне використання інструментів КСВ у системах економічної безпеки цих підприємств зумовлює високий позитивний імідж, інвестиційну та соціальну привабливість, економічну стійкість, що сприяє підвищенню рівня економічної безпеки.

У підрозділі 2.3 «Взаємозв'язок корпоративної соціальної відповідальності та економічної безпеки» проведено систематизацію заходів КСВ за ступенем їх впливу на підвищення рівня економічної безпеки підприємств. Для аналізу цього впливу здійснено опитування експертів (87 респондентів – керівники, начальники департаментів досліджуваних підприємств). У результаті аналізу проведеного опитування виділено десять ключових напрямків заходів КСВ і встановлено їх пріоритетність за критерієм впливу на функціонування СЕБП (рис. 3).

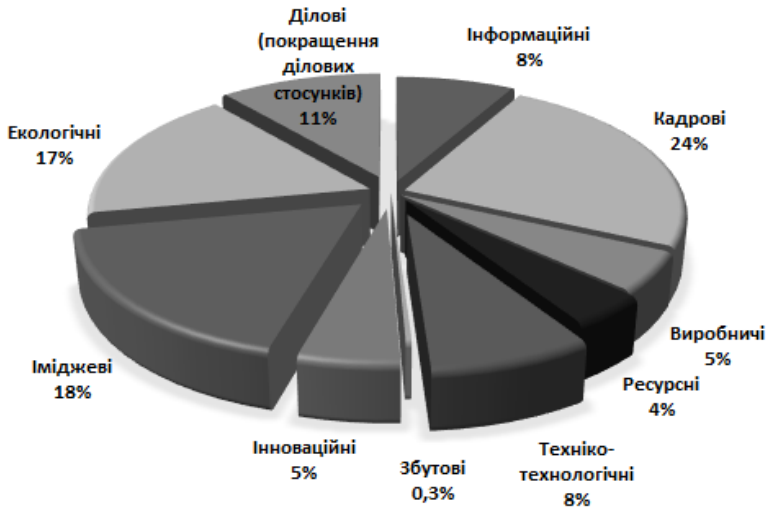

Рис.3. Структура заходів КСВ та пріоритетність їх використання в системі економічної безпеки підприємства

Джерело: сформовано автором на основі проведеного дослідження

На основі результатів дослідження зроблено висновок, що для підвищення рівня економічної безпеки підприємства в сучасних умовах основні зусилля мають зосереджуватися в напрямі розробки заходів удосконалення кадрової політики (24%), іміджевої політики (18%) та екологічної політики підприємства (17%).

У роботі запропонована класифікація заходів КСВ за визначеними напрямками і підтверджена можливість їх запровадження в якості інструменту для підвищення рівня його економічної безпеки.

У третьому розділі «Основні напрями підвищення рівня економічної безпеки підприємств у процесі посилення КСВ» запропоновано програми забезпечення економічної безпеки підприємства засобами корпоративної соціальної відповідальності; розроблено організаційно-інформаційну модель управління забезпеченням економічної безпеки підприємства та визначено систему заходів підвищення рівня ЕБ підприємства залежно від часового інтервалу їх реалізації та в контексті соціальної відповідальності держави, підприємства та окремого працівника.

У підрозділі 3.1. «Попередження основних загроз економічній безпеці підприємства на основі застосування інструментів КСВ» розроблено програму попередження загроз економічній безпеці на основі дотримання принципів і використання інструментів КСВ. Зазначено, що всі обрані для аналізу підприємства використовують десять базових принципів Глобального договору (ТОВ «Голден Тайл» приєдналась до нього лише у 2013 р.), проте ступінь і масштаби реалізації інструментів КСВ у цих компаніях різні. З урахуванням цього для компанії ТОВ «Бакарді-Мартіні Юкрейн» було запропоновано посилити правову складову КСВ шляхом створення юридичного відділу, оскільки ця компанія має постійні проблеми із дебіторською заборгованістю. Для ТОВ «Голден Тайл» та ТОВ «ДТЕК» рекомендовано посилити соціальну складову, для чого переглянути рівень заробітної плати та соціальний пакет для працівників, оскільки плінність кадрів на цих підприємствах висока.

Крім того, автором розроблено узагальнену систему заходів КСВ та програму їх впровадження з метою гармонізації інтересів суб'єктів СЕБП. Реалізація цих заходів потребує врахування специфіки господарської діяльності конкретних підприємств та чіткого встановлення відповідальності зацікавлених сторін.

Обґрунтовано ідентифікації і попередження загроз, які є наслідком незбалансованості інтересів суб'єктів СЕБП та репутаційних ризиків, та захисту від загроз економічній безпеці підприємства, що передбачає розрахунок інтегрального показника та його рівнів з наступним порівнянням з пороговими значеннями економічної безпеки і прийняттям відповідних рішень щодо формування та використання інструментів КСВ для забезпечення очікуваного рівня ЕБП. Ця методика включає мету, об'єкт, предмет, функції, етапи та завдання і, на відміну від існуючих підходів, забезпечує комплексний підхід до забезпечення економічної безпеки на основі використання інструментів КСВ. Розроблена методика може використовуватися підприємствами в якості типового прикладу для розробки власних методик, конкретизованих відповідно до цілей діяльності підприємства.

У підрозділі 3.2 «Організаційно-інформаційна модель управління забезпеченням економічної безпеки соціально відповідального підприємства» розроблено організаційно-інформаційну модель управління забезпеченням еконо-

мічної безпеки підприємства. Запропонована модель включає систему інструментів КСВ з їх розподілом та закріпленням відповідальності за їх використання за складовими організаційної структури підприємства, а також блок інформаційного забезпечення КСВ в автоматизованій інформаційній системі підприємства, призначенням якого є отримання, обробка та аналіз інформації щодо реалізації інструментів КСВ у системі ЕБП. Метою цієї організаційно-інформаційної моделі є управління забезпеченням економічної безпеки підприємства шляхом узгодження та гармонізації інтересів суб'єктів СЕБП засобами КСВ. На основі своєчасного отримання інформації з'являється можливість приймати раціональні управлінські рішення щодо забезпечення належного рівня ЕБП (рис. 4).

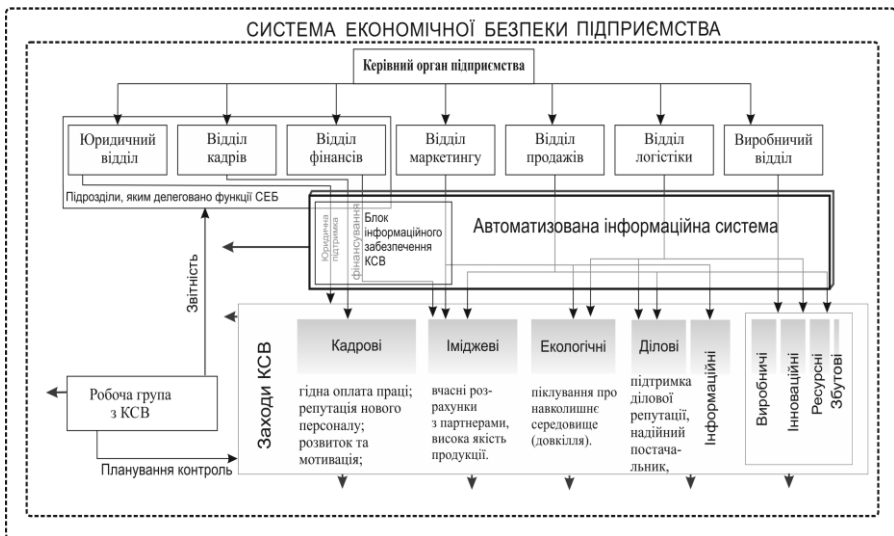

Рис.4. Організаційно-інформаційна модель управління забезпеченням економічної безпеки на основі використання інструментів КСВ
Джерело: сформовано автором на основі проведеного дослідження

У розробленій моделі визначено основні підрозділи підприємства, які проводитимуть політику корпоративної соціальної відповідальності. Така модель не визначає окремого підрозділу з управління забезпеченням економічної безпеки, ця функція делегована відповідним відділам: юридичному, кадровому та відділові фінансів. Задля досягнення очікуваного рівня економічної безпеки підприємства пропонується розподілити обов'язки проведення заходів КСВ між його структурними підрозділами, в компетенції яких знаходиться відповідний напрямок реалізації інструментів КСВ. Координацію, планування і контроль заходів КСВ доручено робочій групі з питань КСВ, яка може працювати як на

добровільних засадах, так і на засадах матеріальної зацікавленості. Група КСВ працює в режимі нарад, планує і розробляє програми заходів КСВ для гармонізації інтересів суб'єктів СЕБП та для підтримки очікуваного рівня економічної безпеки, контролює їх виконання і звітує перед відділами, відповідальними за економічну безпеку підприємства (юридичний, відділ кадрів, відділ фінансів).

Аналіз моделі показує, що згідно з обсягом запланованих заходів КСВ та цілей їх застосування відповідальність за їх проведення слід перерозподіляти. Зокрема, ґрунтуючись на результатах опитування (п. 2.3), зроблено висновок про необхідність залучення до організації кадрових заходів КСВ інші відділи.

У підрозділі 3.3 *«Рівнева диференціація заходів корпоративної соціальної відповідальності в системі економічної безпеки підприємств»* автором обґрунтовано та розроблено систему заходів КСВ залежно від рівня їх формування і використання. Ці заходи сукупно впливають на рівень економічної безпеки підприємства і враховують горизонт короткострокового та довгострокового періоду їх реалізації.

При формуванні заходів КСВ, які сприяють забезпеченню економічної безпеки підприємств, запропоновано класифікувати їх залежно від рівня реалізації: макро-, мікро- та індивідуальний рівні. У цьому контексті на макрорівні запропоновані заходи щодо зміцнення економічної безпеки засобами державного регулювання на законодавчій основі, зокрема, податкове й кредитне стимулювання соціально відповідальних підприємств, надання преференцій при отриманні державного замовлення та ін.; на мікрорівні запропоновано запровадження внутрішніх політик компанії за сферами діяльності, зокрема, інвестиції у розвиток персоналу, додаткове медичне страхування та обслуговування працівників, політика надання обов'язкових та додаткових відпусток, привабливий соціальний пакет. На відміну від поширених підходів, автор виокремлює індивідуальний рівень -соціальної відповідальності працівника, порушення якої створює загрози економічній безпеці підприємства. Для підвищення соціальної відповідальності працівника і формування такої його поведінки, що не становить загрози ЕБП, автором запропоновано низку спеціальних заходів, які потрібно застосовувати на етапах підбору персоналу, підвищення його кваліфікації та мотивації, стимулювання утримання персоналу для попередження відтоку кваліфікованих кадрів. Використання запропонованих заходів сприятиме кадровій безпеці підприємства, яка, як показало проведене дослідження (п. 2.3.), є вагомим складовою ЕБП.

ВИСНОВКИ

Одержані в процесі дисертаційного дослідження результати дали можливість вирішити наукове завдання, яке полягає у розробленні теоретико-методологічного базису використання інструментів КСВ у системі економічної безпеки підприємства.

1. У роботі уточнено зміст понять «економічна безпека», «система економічної безпеки» та «корпоративна соціальна відповідальність» на рівні підприємства. Економічна безпека розглядається як стан, за якого небезпеки і загрози внутрішнього та зовнішнього середовищ підприємства мінімальні або допустимі для нормального його функціонування і розвитку. Корпоративна соціальна відповідальність – це система соціально-економічних і екологічних заходів, цінностей та етичних норм організації щодо постійної взаємодії із зацікавленими сторонами, спрямована на довгострокове поліпшення іміджу і ділової репутації компанії за рахунок гармонізації інтересів між ними для забезпечення очікуваного рівня ЕБП.

2. Встановлено, що склад системи економічної безпеки містить суб'єкти, об'єкти, функції, технології та інструменти КСВ для забезпечення очікуваного рівня ЕБП. Запропоновано теоретико-методичний підхід до структурування ключових складових КСВ (економічної, соціальної, екологічної) за цілями забезпечення економічної безпеки та виявлено їх поелементний вплив на функціонування СЕБП. Визначено, що найбільш впливовими інструментами КСВ на підприємствах, що досліджувалися, були засоби кадрової та фінансової її складових.

3. Запропоновано та обґрунтовано науково-методичний підхід та практичний інструментарій використання засобів КСВ в СЕБП для забезпечення очікуваного рівня його економічної безпеки шляхом гармонізації інтересів суб'єктів внутрішнього та зовнішнього середовищ, зміцнення економічного потенціалу та ринкових позицій.

4. Розроблено теоретико-методичний підхід до гармонізації інтересів суб'єктів СЕБП, що, на відміну від існуючих, дозволяє розробляти альтернативні рішення щодо досягнення планового рівня економічної безпеки на основі використання інструментів КСВ з урахуванням специфіки зони їх застосування. При реалізації підходу є можливість аналізу переваг і недоліків кожного рішення, визначення зони можливого його застосування і здійснення остаточного вибору конкретного рішення залежно від очікуваного рівня економічної безпеки.

5. Побудовано модель впливу інструментів корпоративної соціальної відповідальності на систему економічної безпеки підприємства за такими її функціональними складовими, як операційна, кадрова, фінансова, інвестиційно-інноваційна, екологічна, логістична, що дозволяє формувати

множину рішень з питань управління забезпеченням економічної безпеки як у межах окремих функціональних підрозділів, так і підприємства загалом.

6. Удосконалено методику прогнозування й ідентифікації загроз економічній безпеці підприємства та захисту від них, що передбачає розрахунок інтегрального показника та його рівнів з наступним порівнянням з пороговими значеннями економічної безпеки і прийняттям відповідних рішень щодо формування та використання інструментів КСВ для забезпечення очікуваного рівня ЕБП.

7. Запропоновано класифікацію системи заходів корпоративної соціальної відповідальності, направлених на підвищення рівня економічної безпеки. Для кожного із досліджуваних підприємств запропонована програма заходів КСВ, що враховує рівень їх економічної безпеки і включає такі засоби, як прозора фінансова звітність та відкритість, участь у благодійних проектах та меценатстві, енергозбереження, відповідальність перед співробітниками, партнерами та клієнтами тощо. Засоби КСВ розподілено за критеріями строковості, рівня впливу та функціонального напрямку менеджменту.

8. Побудовано організаційно-інформаційну модель управління забезпеченням економічної безпеки підприємства з використанням практичного інструментарію КСВ, яка спрямована на узгодження інтересів суб'єктів СЕБП, базується на автоматизації інформаційних потоків щодо імплементації інструментів КСВ у цю систему та організаційній взаємодії між структурними підрозділами підприємства задля забезпечення очікуваного рівня його економічної безпеки. В результаті дослідження побудованої моделі з'ясовано, що кадрові заходи КСВ, спрямовані на зміцнення ЕБП, потребують додаткових управлінських ресурсів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Сирота В. С. Оцінювання рівня економічної безпеки підприємства через призму показників корпоративної соціальної відповідальності: інноваційний підхід / В. С. Сирота // Вчені записки Університету "КРОК". Серія : Економіка. – К. - 2014. - Вип. 37. – С. 142 – 147.

2. Сирота В. С. Корпоративна соціальна відповідальність та економічна безпека підприємства: механізм взаємозв'язку / В. С. Сирота, І. Л. Петрова // Глобальні та національні проблеми економіки / Миколаївський національний університет ім. В.О. Сухомлинського. – Миколаїв. - Вип. 2. – 2014. – С. 701 -704.

Особистий внесок здобувача: визначено механізм взаємозв'язку корпоративної соціальної відповідальності та економічної безпеки підприємства.

3. Сирота В. С. Особливості визначення та тлумачення рівнів загроз економічній безпеці підприємства / В. С. Сирота // Вісник Маріупольського державного ун-ту. Серія: Економіка / Маріупольський державний ун-т. – Маріуполь. – Вип. 8. – 2014. – С. 30 - 35.

4. Сирота В. С. Діагностика стану економічної безпеки підприємства: проблеми методики / В. С. Сирота // Вісник Черкаського ун-ту. Серія: економічні науки / Черкаський національний ун-т ім. Богдана Хмельницького. – Черкаси. – Вип. 39 (332). – 2014. – С. 109 - 114.

5. Сирота В. С. Попередження загроз як основний напрям забезпечення економічної безпеки підприємства/ Сирота В.С. // Науковий вісник Херсонського державного ун-ту. Серія: Економічні науки / Херсонський державний ун-т. – Херсон. – Вип. 8. – Ч. 7. – 2014. – С. 129 - 133.

6. Сирота В. С. Гармонізація інтересів в системі забезпечення соціально-економічної безпеки підприємств / В. С. Сирота, І. Л. Петрова // Регіональна бізнес-економіка та управління / Вінницький фінансово-економічний ун-т. – Вінниця. – Вип. 1(45). – 2015. – С. 226 - 233.

Особистий внесок здобувача: визначено основні аспекти гармонізації інтересів у системі забезпечення соціально-економічної безпеки підприємств.

7. Сирота В. С. Регуляторні засоби попередження загроз економічній безпеці підприємств / В. С. Сирота // «Бізнес-інформ». – Харків. – Вип. 07. – 2015. – С. 72 - 77.

Статті у виданнях, що входять до наукометричних баз даних та опубліковані за кордоном:

8. Сирота В. С. Кадровый потенциал и развитие персонала в условиях реструктуризации / В. С. Сирота // Инновации в экономике, управлении проектами, юриспруденции, образовании, социологии, медицине, философии, психологии, математике и технике: теория и практика / Сборник научных статей по итогам международной научно-практической конференции. – С.-Пб., 2013. – С. 217 - 222.

9. Syrota V. Threat of economic security of organizations: characterization and classification / V. Syrota // Business-Engineering Faculty of Georgian Technical University / Annual Scientific International Conference —Authority and Society, November 22, Georgian Technical University. – 2014. – P. 43 – 46.

Публікації, що додатково відображають наукові результати дисертації:

10. Сирота В. С. Корпоративна соціальна відповідальність підприємства як основа економічного розвитку України / В. С. Сирота : Стан і перспективи розвитку соціальної відповідальності економічних суб'єктів: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 21-22 листопада 2013р.) // Харків, 2013. – С. 289 - 293.

11. Сирота В. С. Розвиток персоналу в умовах корпоративної соціальної відповідальності / В. С. Сирота : Корпоративна культура організацій XXI століття / Збірник наукових праць X Всеукраїнської наук.-практ. конф. за міжнародною участю (м. Краматорськ, 15 жовтня 2013 р.) // Краматорськ, 2013. – С. 131 - 134.

12. Сирота В. С. Організаційно-інформаційна модель управління економічною безпекою соціально відповідального підприємства / В. С. Сирота : Нормативні, управлінські та міжнародні аспекти соціально-економічного розвитку / Збірник тез наук. робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 24-25 жовтня 2014 р.) // Львів, 2014. – С. 41 - 43.

13. Сирота В. С. Порядок гармонізації інтересів підприємства з метою забезпечення економічної безпеки / В. С. Сирота : Інноваційна стратегія і тактика фінансово-економічного розвитку суб'єктів національного господарства / Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернівці, 19–20 грудня 2014 р.) // Чернівці, 2014. – С. 71 - 74.

АНОТАЦІЯ

Сирота В. С. Корпоративна соціальна відповідальність у системі економічної безпеки підприємств. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарської діяльності. – ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, 2016.

Дисертація містить теоретичні положення та методичні підходи щодо застосування інструментів корпоративної соціальної відповідальності в системі забезпечення економічної безпеки підприємства. Обґрунтовано науково-методичний підхід та практичний інструментарій використання засобів корпоративної соціальної відповідальності в системі економічної безпеки підприємства.

У роботі запропоновано підходи до розуміння економічного змісту і категоріального зв'язку понять «економічна безпека», «система економічної безпеки» та «корпоративна соціальна відповідальність». Удосконалено методику ідентифікації та попередження загроз економічній безпеці підприємства і захисту від них, що передбачає розрахунок інтегрального показника з наступним порівнянням його рівня з пороговими значеннями. Розроблено організаційно-інформаційну модель управління забезпечен-

ням економічної безпеки підприємства, яка спрямована на узгодження інтересів суб'єктів його системи економічної безпеки.

Ключові слова: економічна безпека, корпоративна соціальна відповідальність, гармонізація інтересів, попередження загроз, система економічної безпеки.

АННОТАЦИЯ

Сирота В. С. Корпоративная социальная ответственность в системе экономической безопасности предприятий. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 21.04.02 – экономическая безопасность субъектов хозяйственной деятельности. – ВУЗ «Университет экономики и права «КРОК», г. Киев, 2016.

Диссертация содержит теоретические положения и методические подходы по применению инструментов корпоративной социальной ответственности в системе обеспечения экономической безопасности предприятия. Обоснован научно-методический подход и практический инструментальный использования средств корпоративной социальной ответственности в системе экономической безопасности предприятия.

В работе предложены подходы к пониманию экономического содержания и категориальной связи понятий «экономическая безопасность», «система экономической безопасности» и «корпоративная социальная ответственность». Усовершенствована методика идентификации и предупреждения угроз экономической безопасности предприятия и защиты от них, которая предусматривает расчет интегрального показателя с последующим сравнением его уровня с пороговыми значениями. Разработана организационно-информационная модель управления обеспечением экономической безопасности предприятия, которая направлена на согласование интересов субъектов его системы экономической безопасности.

Ключевые слова: экономическая безопасность, корпоративная социальная ответственность, гармонизация интересов, предупреждение угроз, система экономической безопасности.

ANNOTATION

Syrota, Veronika S Corporate Social Responsibility in Economic Security Systems of Enterprises. Manuscript.

The Thesis in Fulfillment of Obtaining a PhD Degree in Economic Sciences, the Specialty - 21.04.02 - Economic Security of Business Entities. – Higher education institution “University of Economics and Law “KROK”, Kyiv, 2015

The thesis contains theoretical positions and methodological approaches to the use of instruments of corporate social responsibility in the system of economic security within enterprises. There were grounded scientific, practical tools and methodological approaches of corporate social responsibility in the system of economic security to provide the expected level of economic security

through the harmonization of interests of internal and external environments, the strengthening of the economic potential and market position of an enterprise.

The work suggests an approach to interpretation of the substance and categorical connection concepts of "economic security", "system of economic security" and "corporate social responsibility." During the research, it was found that in order to provide the expected level of economic security for a given enterprise, the system of economic security includes subjects, objects, functions, techniques, and tools of corporate social responsibility. The researcher proposed theoretical and methodological approaches to the structuring of the key components of corporate social responsibility (economic, social and environmental) for the purposes of economic security and identified their individual impacts on the functioning of the system of economic security of enterprise.

Suggestions in the thesis include the measurement classifications of the corporate social responsibility characteristics aimed to increase the level of economic security. Additionally, for each studied enterprise a program of corporate social responsibility activities taking into consideration the level of economic security was offered, including several tools such as: transparent financial reporting and openness, participation in charitable projects and patronage, energy, responsibility to employees, partners, and customers. Further discussed were improved methods of identification and prevention of threats to economic security of enterprises and protections against them, which involves calculation of the integral index, and its levels with the subsequent comparison with the threshold values of economic security.

The work advises appropriate action for the formation and use of instruments of corporate social responsibility to provide the expected level economic security to firms. The model for managing provisional economic security of an enterprise by using practical tools of corporate social responsibility the result of which is directed to harmonize the interests of the subjects of system of its economic security is prescribed. This should be based on automation of information flow on the implementation of CSR instruments in the system and organizational interaction between structural subdivisions of the organization to ensure its appropriate level of economic security is developed.

Keywords: economic security, corporate social responsibility, harmonization of interests, prevent of threats, economic security system.

Підписано до друку 22.02.2016. Формат 70 X 100/16. Папір офсетний.
Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. – 2,7. Обл.-вид. арк. – 2,82
Наклад 150 прим. Зам. № 01-16